

KORUMA ALTINA ALINAN ÇOCUKLARIN HUKUKİ STATÜSÜ

Legal Status of the Children Put Under the Protection of the Government

Prof. Dr. M. Refik KORKUSUZ*
Arş. Gör. M. Halit KORKUSUZ**

ÖZET

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de, sosyal hizmet olarak en gözle görünen çalışmalarından biri de çocuklara ve gençlere yönelik hizmetlerdir. Yüzyıllardır dini ve ahlaki bir dürtü neticesinde, amatör ruhlu insanların ortaya koydukları koruma hizmetleri, bakım hizmeti modelleri dahil kamusal müdahaleyi de içeren sosyal hizmetler, özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında daha da teknik bir boyuta taşınmıştır. Bir ihtiyaç durumunda kurumsal bakım modeli ile birlikte yürütülen “Pflege /Foster /Bakıcı (Koruyucu) Aile Modeli” uygulaması da ihtiyaçlara göre daha teknik ve profesyonel niteliği öne çıkaran ruhsatlı/ belgeli bir uygulamaya dönüşmüştür.

Kanun veya yönetmeliklerde düzenleyici işlemlerdeki görevler ne kadar artırılırsa arttırılsın, sonuçta vasıflı eleman ile söz konusu çocuklara ulaşabilme imkanı olduğu gerçeği de dikkate alınarak; daha hassas ve yetenekli kurum personelinin, sözü edilen işler için gerekli olduğu gerçeği ile, Kurumun bu alanda daha fazla efor sarfetmesi gerekir. Kurum gerektiğinde, kanunun verdiği yetkiyi kullanarak, dışarıdan hizmet satın almalıdır. Çocuk için koruma altına alınma kararının işleme alınmasından sona ermesine dek elektronik kayıt sistemi düzenli tutulmalı ve bunun için DATABANK oluşturulmalıdır. Halen kurumdan çıkanların dahi kayıtlarının elektronik ve sanal ortama aktarılması (kişisel veriler ve bilgilere saygı gösterilmek ve yasal yasaklara uymak şartıyla) gerekir. Mevcut yasal düzenlemenin yeterli olmadığı gerçeği dikkate alınarak tüm tarafların katkıda bulunacağı kanun ve yönetmelik değişikliklerine gitmek gerekir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal hizmetler, koruyucu aile, diğer hizmetler, çocukların kayıtları, teknik ve profesyonel kalite.

* Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı (refik.korkusuz@yeniuyuzil.edu.tr).

** Ondokuz Mayıs Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

ABSTRACT:

The most visible action within the concept of social services in our country, as in all around the world, is the services related to children and youngsters. Through centuries, as a result of religious and ethical stimulation, the protection services that set forth by the amateurs and the social services that contain public intervention including nursing services models have been carried to a technical dimension, especially after the Second World War. The “Pflege/Foster/Nursing (Protective) Family” Model, which is executed with the institutional nursing model in the need, improved into a licensed/documented application that highlights more technical and professional quality.

It does not differ, how much the duty given by laws or regulations are increased, the Institution has to show more effort, when it is taken into consideration that only the qualified staff has the ability and possibility to reach out to such children and that more sensible and capable institution staff is necessary for the mentioned services. The Institution should be able to outsource by the power vested by law, when it is necessary. The electronic register system has to be kept properly from the phase, which the protective custody decision put into process until the end and a DATABASE must be created accordingly. Moreover, the records of the children that was and still is in the system must be transferred into electronic and virtual medium. Taken into consideration that the current legal regulations are not adequate enough, an amendment in the law and in the related regulations is required, where all parties are included.

Keywords: Social services, Pflege/Foster/Nursing (Protective) Family, mentioned services, records of the children, technical and professional quality.

I. GENEL BAKIŞ VE ÜLKEMİZDEKİ TARİHİ GELİŞİM

Bilindiği gibi, Türk sosyal güvenlik hukuku sistemi “primli rejim” ve “primsiz rejim” olarak ikiye ayrılmaktadır. Primli rejim, bir sosyal güvenlik hizmetinden yararlanılabilmesi için, belli oranda kişinin katkısını talep eden sistemdir. “Primsiz rejim” ise, devletin sosyal devlet olması nedeniyle, herhangi bir katkı almaksızın, kamusal gelirleri ile karşıladığı sistemin adıdır. Bu sistemin önemli alt hizmetlerinden biri de “koruma altına alınan çocukları” da kapsayan sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardır. Bu tür hizmetler ya da yardımlar, genellikle, primli rejimin kapsamı dışında kalmış, sosyal korunmaya en fazla gereksinimi bulunanlara hizmet götürmeyi amaçlayan, sosyal bütünleştirme işlevini üstlenen sosyal güvenliğin yaygınlaştırılma ilkesini hayata geçirmeyi amaçlayan yardım ve hizmetlerdir¹.

Özellikle koruma altına alınan çocukların büyük çoğunluğu sosyal açıdan bakıma muhtaçtırlar ve bu kişilerin önemli bir kısmı yoksul ve kimsesizlerden oluşmaktadır. Bu kişilerin sosyal güvenliklerinin sağlanması, geleneksel İslam kültüründe, fakir ve yetimlerin korunması sadedinde görülmüş ve özel olarak değerlendirilmiştir. Nitekim konu ile ilgili olarak temel İslam öğretisine kaynaklık eden ayet ve hadislerin bazılarını şu şekilde tespit etmiş bulunmaktayız.

- “Yetime karşı kahretme! (Kötü muâmelede bulunma!)”²

- “...Yetimlerin haklarını vermekte tam adâleti gözetin. Yaptığımız her iyiliği, Allah mutlaka bilir.”³

- “Yetime karşı şefkatli bir baba gibi ol!”⁴

- “Müslümanlar içinde en hayırlı ev; içinde yetime iyi davranılan evdir. Müslümanlar içinde en kötü ev de yetime kötü davranılan evdir”⁵.

- “Bir kimse, müslümanların arasında bulunan bir yetimi alarak yedirip içirmek üzere evine götürürse, affedilmeyecek bir suç işlemediği takdirde, Allah Teâlâ onu mutlaka cennete koyar”⁶.

- “Bir kimse sırf Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her saç teline karşılık ona sevap yazılır...”⁷.

- “Kim mes’ûliyeti altındaki kız veya erkek yetim çocuğuna iyi davranırsa; o ve ben cennette (şöylece) beraber bulunacağız.”, buyurarak iki parmağını yanyana getirmişlerdi⁸.

- “Eğer kalbinin yumuşamasını istiyorsan fakiri doyur, yetimin başını okşa!” tavsiyesinde bulundu⁹.

- “Ben, her mümine kendi nefsinden daha ileriyim, daha yakınım. Bir kimse

¹ UŞAN, M. Fatih, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara-2009, s. 57; SÖZER, Ali Nazım, Türkiye’de Sosyal Hukuk, Ankara-1994, s. 30; ARICI, Kadir, Sosyal Güvenlik, Ankara-1999, s.138, KORKUSUZ, M. Refik, UĞUR, Suat, Sosyal Güvenlik Hukukuna Giriş, Ekin Yayınları, 2. Baskı, Bursa-2010, s. 113.

² Ed-Duhâ suresi, 9.

³ En-Nisâ Suresi, 127. ayet.

⁴ Heysemî, VIII, 163.

⁵ Sunen-i İbn-i Mâce, Edeb, 6.

⁶ Tirmizî, Birr, 14/1917.

⁷ Sunen-i Ahmed, V, 250.

⁸ Sahihi Buhârî, Edeb, 24.

⁹ Sunen-i Ahmed, II, 263, 387.

ölürken mal bırakırsa o mal kendi yakınlarına âittir. Fakat borç veya yetimler bırakersa, o borç bana âittir; yetimlere bakmak da benim vazîfemdir.”¹⁰

Genel olarak, İslam dinindeki “yetim ve fakir”e karşı sorumluluk hissi, küçük ve kendi bakımını gerçekleştiremeyecek kimseler için geliştirilen müesseselerle de zenginleştirilmiştir. Özellikle şartları tutan çocukların koruma altına alınması, bugün için batıdan alınma bir uygulama ise de, aslında geleneksel Osmanlı-İslam kültüründe var olan “yetime sahip çıkma” kültürünün günümüzdeki görünümünden başka bir şey değildir. Özellikle savaşlarda, büyük göçlerde veya salgın hastalıklarda ebeveynini kaybetmiş ve aile içinde yakınları da bulunmayan çocukların kamu kontrolü altında, ekonomik gücü olan ailelerin yanına verilmesi bir kültür olarak bizim toplumumuzun temel değerleri ile örtüşen bir durumdur.

İslam dininin yayılmaya başlamasıyla birlikte ekonomik durumu elverişli olan Müslümanlar, yetim ve kimsesiz çocukları evine alarak büyütme ve bu çocuklar reşit oluncaya dek bakımlarını üstlenmeye başlamıştır. Bu durum Osmanlı uygulamasında da yaygın olarak gerçekleşmiştir. Osmanlı İmparatorluğu yıkılma sürecindeyken bile savaşlarda mağdur olan çocukları korumaya yönelik bazı düzenlemelerde bulunulmuş, bu düzenlemeler günümüzdeki ÇHGM'nin temelini oluşturmuştur ¹¹.

Kurtuluş savaşının önde gelen komutanlarından Kazım Karabekir Paşa 15. Kordolu Komutanı olarak Doğu Anadolu'da görev yaptığı sürece başarılı askeri faaliyetlerinin yanısıra bölgenin sosyal, kültürel ve eğitim amaçlı faaliyetler bakımından kalkınmasını amaçlayan çalışmalar da gerçekleştirmiştir. Yıllar süren savaşlardan sonra Doğu vilayetlerinde yetim ve öksüz kalan binlerce şehit çocuğunun, gerek yurtlarda ve gerekse, bu günkü ifade ile koruyucu aileler vasıtasıyla devletin himayesine alınması ve bir kısmının bakımının köylülere bırakılması kimsesiz çocuklara gösterilen özenin yakın tarihimizdeki örneklerindedir ¹².

¹⁰ Sahih-i Müslim, Cuma, 43; Sunen-i İbn-i Mâce, Mukaddime, 7.

¹¹ Osmanlı imparatorluğu döneminde, bu günkü çocuk esirgeme kurumunun temelini oluşturan faaliyetlere yönelik olarak, resmi olarak aşağıdaki aşamalar kaydedildi.;

-1917 (6Mart) İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti İstanbul'da kuruldu.

-1917 (1Mayıs) İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti Kurucular Kurulu İlk toplantısı yapıldı.

-1917 (1Kasım) Şehzadebaşı Muayenehanesinin (Dispanser) açılışı gerçekleşti.

-1917 (28 Kasım) Firuz Ağa'da ilk Çocuk Misafirhanesinin açılışı yapıldı.

¹² Zira bu çocuklar sefalet içerisinde yaşam mücadelesi vermekteydi. Sahipsiz kalmış bu çocukların yeniden hayata kazandırılması için yapılması gereken belliydi: Sokaklardan kurtarmak ve iyi bir eğitim vererek meslek sahibi yapmak. Kazım Karabekir de bu amaçla bölgede bir çok eğitim öğretim kurumu kurarak yetim, sahipsiz kalmış bu çocukların eğitim alması için çabaladı. Karabekir'in bu yöndeki ilk faaliyeti Doğuya geldiği ilk günlerden itibaren başladı. 1919'da Erzurum'a giderken yol üzerinde Bayburt'ta gördüğü bakıma muhtaç çocukları Erzurum'a nakletme emri vermişti. Karabekir'in asıl çalışması ise Erzurum'da başladı. Kimsesiz çocuklara meslek kazandırmak amacıyla 24 Mayıs 1919'da Erzurum Darüleytam'ından (Yetim Yurdu) aldığı 12 yaşından küçük 33 çocuğu iki Kordulukluk sanayi takımlarına dahil etti. 1922 yılına gelindiğinde Çocuklar Ordusu Teşkilatı; Sarıkamış; Trabzon, Kars, Kağızman, Beyazıt, Iğdır, Ardahan, Artvin, Rize, Sürmene ve Erzincan dahil olmak üzere 17 Alay halinde örgütlenmişti. Tüm okullar Sarıkamış'ta bulunan Çocuklar Ordusu Teşkilatına bağlı idi. Her okulun aynı tarzda bir bayrağı vardı ve bayrak üzerinde alayın numarası bulunmaktaydı. 1923 yılında bu okullardaki çocukların sayısı 6000'e yaklaşmıştı. Karabekir yalnızca yetim Müslüman çocuklara değil yetim Ermeni çocuklarına da aynı muameleyi yapmıştı. Trabzon'da bir okulu yetim kalmış olan Ermeni çocukları için tahsis etmişti. Kazım Karabekir Paşa bizzat örgütlediği bu eğitim-öğretim faaliyeti ile bölgedeki yetim, öksüz çocuklara sahip çıktı. Sahipsiz çocukları ölümden sefaletten kurtararak onların meslek sahibi olmalarını sağladı. Bu çalışmaları ile Doğudaki askeri başarılarının yanına bölgedeki çocukların da babası oldu. Kendisine Yetimler Babası dendi. “1.

II. KORUMA ALTINA ALINAN ÇOCUKLARA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de, sosyal hizmet olarak en gözle görülen çalışmalarından biri çocuklara ve gençlere yönelik hizmetlerdir. Çocuk ve gençlerin korunup kollanmalarına yönelik bakım hizmeti modelleri dahil kamusal müdahaleyi de içeren sosyal hizmetler ile ilgili uygulamalar özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında daha da teknik bir boyuta taşınmıştır. Bir ihtiyaç durumunda kurumsal bakım modeli ile birlikte yürütülen “Pflege /Foster /Bakıcı (Koruyucu) Aile Modeli” uygulaması da ihtiyaçlara göre daha teknik ve profesyonel niteliği öne çıkaran bir ruhsatlı/ belgeli bir uygulamaya dönüşmüştür. Tarihi gelişim itibarıyla, daha önce tamamen inanan insanların özverisi ve katkısı ile sağlanan “çocukların koruma altına alınması” imkanı terk edilerek, ihtiyaç gruplarına yönelik (sosyal) eğitimlik boyutu ön plana çıkaran bir sosyal hizmet kategorisine dönüşmüştür. Diğer bir deyimle kurum, bakım sürecinin bir parçası olarak veya belli bir ihtiyaca/işleve yönelik kamu adına nitelikli hizmet alınımının yapıldığı teknik bir bakım modeli olarak ortaya çıkmıştır.

Genel olarak çocukların, kendi ana babalarının velayetinde büyüyüp yetişmesi, toplumun onurlu birer bireyi olarak yetişmesi asıldır. Devletler, genel olarak, bu ilkeyi, hayatın doğal akışı içinde önemserler¹³, ¹⁴. Ancak, her zaman çocuğun yetişmesi aile içinde olamamakta ve devletin de müdahalesini gerektiren çok karmaşık yapılar ortaya çıkabilmektedir.

Günümüzde ise, bu kurumun tıpkı diğer kurumlar gibi, daha fazla kurala bağlanmasıyla, belli durumlardaki çocukların geleceğe hazırlanması ve toplumun onurlu birer bireyi olarak toplumdaki yerlerinin hazırlanması amaçlanmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılması ve yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte ülkemizde son bir asırdır Roma Hukuku felsefesine ve sistemine dayalı Kıta Avrupası hukuku uygulanmaya başlanmıştır. Bu anlamda çocuk ve gençler için medeni hukuk kapsamında idari bir görev ve yükümlülük çerçevesinde kamusal müdahale yetkisini de içeren “koruma” uygulamaları ile ceza hukuku alanında ayrı ayrı ve paralel uygulamalar ve yapılanmalar ortaya çıkmıştır. Bu gelişme

Kimsesiz kız çocuklarının arasında yasaları uygun olanlar, Karabekir'in açtığı okulları bitiren kimsesiz erkek çocuklarla evlendirilmektedir.

2. Kızların bir bölümü ebe ve diğış kurslarına gönderilerek köylere dağıtılmıştır.

3. Ancak daha küçükler ailelere dağıtılmaktadır.

Görüldüğü gibi olağandışı bir konjonktürde dahi, savaş koşullarında kimsesiz kalmış çocuklara yönelik ciddi çalışmalar yapmış olan Kazım Karabekir, o dönemde yaşanan savaş mağduriyetinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini bir nebze olsun hafifletmiştir.

<http://www.dunyabulteni.net/?aType=haberYazdir&ArticleID=216889&tip=haber> E.T. 15.09.2012. Daha geniş bilgi için bkz. KARABEKİR, Kazım, Çocuk Davamız 1, İstanbul: Emre Yayınları, 1995, s. 9; KÖSTÜKLÜ, Nuri, “Kazım Karabekir'in Açtığı Okullar,” Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 5, Temmuz 1985, İstanbul, s. 31.

¹³ Çocuk, doğumundan belirli bir süre sonra başlamak üzere dış çevreyi ve bu çevredeki süje ve olayları kendi yetenekleri ve içgüdüleri ile değerlendirmeye başlar. Fakat bu hal belirli bir süre sonra değişir ve çocuğun dış çevre hakkındaki bu değerlendirmelerinde ailenin önemli rol oynadığı görülür. Aile içindeki düzen, şartlar ve eğitim tarzı çocuğun kişiliği ve dış çevre ile olan ilişkileri üzerinde geniş ölçüde etkide bulunur. Bu hal, çocuğun kişisel ve ekonomik serbestiye kavuşmasına kadar, bazı hallerde belki bundan sonra da devam eder.

¹⁴ auhf.ankara.edu.tr/dergiler/.../AUHF-1968-25-01-02-Zevkliler.pdf Erişim tarihi 15.

dolayısıyla, bir yargısal hizmet olarak Çocuk Koruma Kanununda birlikte düzenlenmiştir¹⁵. Özellikle 2004 yılında Avrupa Sosyal Şartı'nın iç hukukun bir parçası olması bağlamında bu yöndeki hizmetleri vermekle yükümlü kılınan "idare" de, "bakım" hizmetini çok ciddi bir şekilde üstlenmeye başlamıştır. Karar ve denetim ise yargısal bir hizmet olarak işlevselleştirilmiştir. Dolayısıyla kuvvetler ayrılığı ilkesine de aykırı olabilecek yapısal sorunları da içeren kendine özgün bir uygulama ve yapılanma öngörülmüştür¹⁶.

Uluslararası düzeyde de düzenleme altına alınan (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1990), ve ülkemizde kabul edilen 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (1983 tarihli SHÇEK Kanunu), ve bu kanuna bağlı yönetmelik, korunmaya muhtaç çocukların bakımını ve gelişmelerinin izlenmesi görevini devlete yüklemiştir. Sözü edilen kanunla düzenlenen kurum, 633 sayılı yasa ile "Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü" (ÇHGM) olarak değiştirilmiş ve "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı"na bağlanmıştır. Bu kanunun kabulünden sonra, Devlet adına, ağırlıklı olarak, söz konusu hizmeti, önceki dönemden daha fazla yoğunlukta olmak üzere, bu Kurum (ÇHGM) ifa etmeye başlamıştır. Özellikle de korunmaya muhtaç çocukları topluma kazandırma ve kendilerine yeterli bireyler olmalarını amaçlayarak hizmet sunmaktadır.

Yeni düzenleme; Kurum'da çalışan bütün profesyonellerin, bu durumdaki çocukların büyümesi, gelişmesi, sosyalleşmesi, olumlu kimlik kazanması, gelecekte kendi kendine yeterli bir birey konumuna gelmesine yönelik görev ve sorumluluklarını düzenlemektedir.

2828 ve sonradan kabul edilen 633 ve 5395 sayılı kanunun felsefesi, çocuğun bakım ve korunmasını kendi "öz ailesi içinde" mümkün hale getirmektir. Fakat öz aile içinde bu amaç gerçekleşmiyorsa, diğer bakım yollarına başvurmaktadır. Diğer bakım yolları arasında, öncelikle "koruyucu aile bakımı" yöntemine de başvurulması öngörülmektedir. "Kurum bakımı" ise, koruyucu aile bakımının çocuk için faydalı görülmediği veya koruyucu aile bakımı konusunda herhangi bir başvurunun olmadığı durumlarda öngörülen bir yoldur.

III.ÇOCUĞUN KORUMA ALTINA ALINMA SEBEPLERİ VE MEVCUT FİİLİ DURUM

A. Çocuğun Koruma Altına Alınma Gereçekleri

5395 sayılı yasa ile bu konuda kabul edilip yürürlüğe giren diğer yasalar; korunmaya muhtaç çocukları, "beden, ruh ve ahlaki gelişmeleri tehlikede olup, anne ve babasız, anne ve babası belli olmayan, anne ve babası tarafından terk edilen, anne ve babası tarafından ihmal edilip, fuhuşa, dilencilige, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanmaya ve serseriliğe sürüklenmek tehlikesine maruz kalan çocuklar" olarak tanımlamıştır. Bu durumdaki çocukların koruma altına alınabilmesi için; yetkili ve görevli mahkemece koruma kararı veya acil hallerde valilik oluru gerekmektedir.

Kurumca koruma altına alınacak çocuklar için, ihtiyati tedbir mahiyetinde olmak üzere, çocuğun bakılacağı yerde bulunan çocuk mahkemesinden, bu mahkemenin bulunmaması halinde söz konusu yerleşim yerinde bulunan aile mahkeme-

¹⁵ <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/> E.T. 12.09.2012.

¹⁶ TARIMEVİ, Nihat, Çocuk Koruma (ma) Kanunu-2, SABEV Yayınevi, Aralık 2008, s.112.

sinden, bir alt başlık altında incelendiği üzere, “koruma kararı” alınır¹⁷.

B. Mevcut Fiili Durum

Kurumun kontrolünde, koruma altına alınan çocukların, korunma nedenlerinin başında “ekonomik ve sosyal yoksunluk (% 76,6)” gelmektedir. Ebeveynlerinin terk etmesi sonucu devlet tarafından korunan çocuk oranı % 25,6’ dır. Çocukların yaşadıkları yoksulluklar (ekonomik, sevgi ve aile) ve yoksunluklar (ait olmayı tam yaşayamama, karşılıklı ilişkilerde güvenli sevgi ile bağlanabilme, ilişkileri sürdürebilme) onların daha özenli bir bakıma gereksinim duymalarına neden olabilmektedir¹⁸.

Bütün çabalara rağmen, 2012 yılının temmuz ayına değin, Türkiye’de koruma altına alınan çocuk sayısı 1340’ tır. Öte yandan, ÇHGM verilerine göre, Kurum’dan evlatlık almak isteyen ailelerin sayısı 1.700’ dür. Aşağıda işaret edileceği üzere, iki farklı kurum olarak, pozitif hukuk düzenimizde düzenlenmiş olan bu kurumlardan, kanaatimize göre, koruyucu aile kurumu, evlat edinme kurumundan çok daha faydalı ve geleneksel yapımıza çok daha uygundur¹⁹.

ÇHGM’ nün verdiği şifahi bilgiye göre, aşağıdaki gerekçeler, ülkemizde “koruyucu aile müessesesi” nin gelişmesini engellemektedir.

- Ülkemizde ailelere “koruyucu aile müessesesi” hakkında yeterince bilgi sahibi değil. Genel olarak, bu kurum “evlatlık müessesesi” ile karıştırılıyor.

- Koruyucu aile olabilecek aileler, psikolojik olarak kendilerini bu konuda ikna edemiyorlar.

- Koruyucu aile olabilecek kimselere, tereddütlerini gidermeye yetecek ölçüde bilgi verilemiyor.

- Sosyo-kültürel sebepler de, bu kurumun gelişmesini engelliyor.

- Dini Saikler, örneğin dinimizde böyle bir kurumun olmadığı şeklindeki yanlış izlenim, bu kurumun gelişmesini engelliyor.

IV. MAHKEME TARAFINDAN KORUYUCU TEDBİR KARARI ALINMASI

A. Yetkili Mahkeme

5395 sayılı “Çocuk Koruma Kanunu”na göre, mahkeme tarafından koruyucu tedbir alınması sözü edilen yetkili hakim ile ve belirtilen usul ve esaslarda yapılır.

- Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınır.

- Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç

¹⁷ KORKUSUZ/ UĞUR, s. 113; 5395 sayılı yasa, m. 47 uyarınca çıkarılan Yönetmelik m. 8.

¹⁸ ÇETİN, Hacer, Korunmaya Muhtaç Çocuklar Nasıl Olmalıdır?, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, Cilt; 3, Sayı; 9, Yıl 2008, s. 142.

¹⁹ Aileye Döndürülen Çocuk 8457

Evlat Edindirme Hizmetlerinden Yararlanan Çocuk 15 0

Koruma Altına Alınmadan Aile Yanında Desteklenen Çocuk 31230

Koruyucu Aile Sayısı 1233

Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk 1344

Ara Toplam: 42279 <http://www.cocukhizmetleri.gov.tr/tr/html/117/Istatistikler/> E.T. 15.09.2012

Oysa ülkemizde, ÇHGM’ nün verdiği verilere göre, ülkemizde 14 milyon civarında aile ve bunlardan 8 milyon kadarı, koruyucu aile olabilecek durumdadır. Ancak, yukarıda belirtilen gerekçeler, koruyucu aile müessesesinin gelişmesini engellemektedir

üçer aylık sürelerle incelettirilir.

- Hâkim veya mahkeme; denetim memurları, çocuğun velisi, vasisi, bakım ve gözetimini üstlenen kimselerin, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcisi ile Cumhuriyet savcısının talebi üzerine veya re'sen çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek kaldırabilir, süresini uzatabilir veya değiştirebilir. Öte yandan, 5395 sayılı yasanın 47. Maddesine göre çıkarılan yönetmeliğe göre, acil hallerde Valilik onayı ile de koruyucu aileye çocuk teslim edilebilmektedir (5395 sayılı yasanın 47. Maddesine göre çıkarılan yönetmelik, m. 8).

B. Koruyucu Aileye Çocuğun Teslim Edilebilmesi İçin Gereken Kararın Alınmasında İzlenen Yol

Bir çocuğun koruma altına alınabilmesi ve koruyucu aileye teslim edilmesi için aşağıdaki usul ve esaslar izlenmelidir.

Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, ÇHGM ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re' sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

- Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir.

- Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir.

- Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

- Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

- Tedbirin uygulanması, onsekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.

- Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir (5395 s.y. m.7). Ancak, çocuğun koruma altına alınmasına ilişkin verilen tedbir kararının içeriğinde, uygulamada, çoğunlukla, sözü edilen Medeni kanun hükmü tatbik edilmemekte ve mahkemeler, bu yönde karar almamaktadırlar.

C. Acil Korunma Kararı Alınması

- Derhâl korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuk, ÇHGM tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için Kurum tarafından çocuğun Kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir.

- Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tara-

findan karar verilir.

- Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder.

ÇHGM tarafından, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemler derhâl alınarak çocuk, resmî veya özel kuruluşlara yerleştirilir(5395 s.y. m. 9, 10).

V. BAKIMA MUHTAÇ OLAN ÇOCUKLARA, DEVLETİN SAĞLADIĞI, BAKIM ÇEŞİTLERİ

Bakıma muhtaç olan çocuklar, ülkemiz sisteminde, başlıca iki türlü bakım imkanına sahiptirler.

A. ÇHGM (Kurum) Bakımı

Kuruma ait kurumları değişik şekilde tavsif etmek mümkün ise de, özde bu durumdaki çocuklar yetiştirme yurtları (13-18 yaş arası) ya da çocuk yuvaları'nda (0- 12 yaş) bakılabilmektedir. Bu Kurumdaki hizmetler günden güne gelişmekle beraber, II. Milli Sosyal Hizmetler Konferansı'nda belirtildiği gibi, bir çok faydalar yanında, bazı mahzurları da vardır²⁰. 2012 ağustos ayı itibarıyla Kurum'da kalan çocuk sayısı, 8.300'ün üzerindedir.

B. Koruyucu Aile Bakımı

Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik bir sosyal hizmet türü olan "koruyucu aile bakımı", çocuğa ailesinin bakamadığı veya çocuğun evlat olarak verilmesinin mümkün olmadığı ya da uygun görülmediği durumlarda, devletin sağlayacağı destek ile bu çocuğun öz ebeveyninin yerini alabilecek bir aile yanında geçici ya da sürekli olarak bakımının sağlanmasıdır²¹.

Koruyucu aile; Mahkemece hakkında korunma kararı alınan (acil hallerde valilik onayı ile korunma tedbiri altına alınan) çocuğun, ÇHGM il müdürlükleri denetiminde kısa veya uzun süreli, bedelli veya bedelsiz olarak bakımını üstlenen, çocuğun aile ortamında yaşamını sağlayan aile ortamında bakımını gerçekleştirecek ve öz ana-baba yerini tutabilecek aileler veya kişilerdir (Yönetmelik, m.4.).

Koruyucu aile bakımı ile evlat edinme kurumunu karıştırmamak gerekir. Evlatlık müessesesi, hukuki ve fiili şartları ile sonuçları açısından, Kurum aracılığı ile koruma altına alınan çocuğun bakılması sisteminden çok farklı bir kurumdur²². Öncelikle "evlat edinme" bir Medeni Kanun kurumu' dur. Evlat edinenle evlatlık arasında evlilik için soy bağına benzer olup; hakimın izni ile tamamlanan ve evlat edinene, evlat edinen kişinin mirasçısı olma ve soyadını taşıma hakkını da tanıyan hukuksal bir statü vermektedir. Koruyucu aile bakımı ise, çocuğun korunması

²⁰ ŞAHİN, Halit, Kimsesiz Çocuklar Konusunda Bakım Şekilleri ve Koruyucu Aile Uygulaması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara-1975, s.28; ŞENOCAK, Hasan, Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri, s.190.

²¹ ŞENOCAK, s.192.

²² Evlat edinmenin temel şartları;

Evlat edinen kişinin en az 30 yaşında olması ve evlat edinilen kişi arasında en az 18 yaş olması (karı-koca en az 5 yıldır evli olması halinde 30 yaş şartı aranmaz) gereklidir.

Evlat edinilen küçük olması durumunda ebeveynin muvafakatı gerekir.

Evlat edinilen mümeyyiz ise, evlat edinmeye rıza göstermesi lazımdır.

Evlat edinilen kişinin bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması gerekir.

Evlat edinme işleminin çocuğun yararına olması gerekir.

Mahkeme kararı ile bu statünün tanınması gerekir.

Bütün bu şartlardan sonra evlat edinmek mümkün olabilir (Bkz. MK. m.305).

amacını güden ve ÇHGM' nün denetimi ve gözetimi altında yürütülen bir çocuk refahı hizmetidir.

Çocuk koruyucu aile yanına kısa ya da uzun bir süre veya kimsesiz ise reşit oluncaya kadar yerleştirilir. Koruyucu aile yanına yerleştirme çocukla koruyucu aile arasında hısımlık bağı oluşturmaz, çocuk koruyucu ebeveynin velayeti altına girmez. Bununla birlikte eğer velisi yoksa, hakim koruyucu ana-babayı ya da bunlardan birisini çocuğa vasi atayabilir. Ancak, uygulamada çoğunlukla, Hakimlerin vasi atamaktan çekindiği görülmektedir. Bu durum da, koruyucu ailelerin eğitim aşamasında bulunan çocuğun okul ile olan ilişkilerinde “veli” ya da “vasi” sıfatını kullanamamalarına ve bu nedenle, çok problemlerin meydana gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, bu konuda hakimlere “koruyucu aileye teslim kararı ile birlikte” teslim edilen aileye “vasilik” kararını da verecek şekilde yasada değişiklik yapılması gerekmektedir.

Öte yandan, Koruyucu ailelerin sayısının artırılması için “kamu spotu” reklamlarından yararlanılması mümkün olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığı' nın vaaz ve hutbelerinden de yararlanılmalıdır. Esasen bizim kültürümüze hiç de yabancı olmayan bu müessese, günümüzde aşağıda belirtilen bazı çekinceler nedeniyle, yeterince, neşv-ü nema bulamamakta ve çocuklar da hak ettikleri şekilde bu kurumdan yararlanamamaktadır. Bu sorunun üstesinden kamunun aydınlatılması yolu ile gelinebileceğini düşünüyorum.

VI. KORUYUCU AİLE BAKIMININ FAYDALARI

Tarih boyunca, bu topraklarda benzer uygulaması çok sık görülen, “koruyucu aile bakımı” nın hem kuruma, hem çocuğa hem de aileye faydası bulunmaktadır. Başlıca faydaları şu şekilde tespit etmek mümkündür.

A. Çocuğa aile sıcaklığı imkanı tanımaktadır. Zira, bu tür koruma altına alınan çocuklar, kanuni ve fiili sebeplerle normal aile sıcaklığını elde edemedikleri için, yargı kararı (acil hallerde valilik onayı) ile koruyucu aileye gelmiş çocuklardır. Aile sıcaklığı, ortamında yetişen bir çocuğun toplumla kaynaşması ve toplumun kendisinden beklediği birey olmasında, çok önemli katkı sağlamaktadır

B. Çocuk kendi ailesinden uzak durduğu süre içinde sosyal hizmet uzmanlarının, çocuğun asıl ailesi ile ilgili sorunları tespit etmek için çalışma imkanı bulunmaktadır.

C. Koruyucu aile olan kişiler, bir takım yasal süzgeçten geçtikleri ve gerekli araştırmalar sonucunda seçim yapıldığı için, çocuğun kendi ailesinde çektiği sıkıntıyı çekmeyecektir.

D. Koruyucu aileler de, kendi bütçelerine katkı sağlama, yalnızlığa bir çözüm, aileyi daha da genişletme, evlat yetiştirmenin getirdiği sosyal konumu elde etme ve çocuk eksikliği sonucunda, içine düştüğü psikolojik sıkıntıyı, telafi etme imkanı elde etmektedirler.

E. Koruyucu aile, kurum bakımına nazaran daha ucuz bir sosyal hizmet üretmekte ve daha sıcak ilişkiler tesis ederek çocuğun geleceğini sağlama imkanına sahip olmaktadır²³.

F. Evlat edinmede, evlat edinilen kişinin, eski ailesi ile bağı kopmakta; koruyucu

²³ ŞENOCAK, s.201.

ailede ise, eski ailesi ile olan hukuksal ilişkiler devam etmektedir.

VII. KORUYUCU AİLE OLMA ŞARTLARI

A. Yasal Başvuruda Bulunmak

Koruyucu aile olmak isteyenlerin öncelikle, bu yöndeki beyanlarını havi, başvurularını, Kuruma ait il müdürlüklerine, yapmaları gerekir. Bu konuda başvurusu kabul edilenler hakkında çevre ve ekonomik koşulları, yaşlan, kişilik özellikleri, evlilik ve sosyal ilişkileri, çocuk yetiştirme konusunda tutum ve davranışları, diğer aile üyelerinin bu konudaki düşünceleri ve çocuk ile koruyucu aile ilişkileri açısından önem taşıyan benzeri hususlar dikkate alınarak sosyal inceleme yapılır.

B. Yapılan İnceleme Sonucunda “Koruyucu Aile Komisyonu” Tarafından Olumlu Rapor Verilmesi Gerekir

Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda hazırlanan dosya “Koruyucu Aile Komisyonuna (il müdürü başkanlığında, aile ve çocuk hizmetleri şube müdürü, bulunmadığı illerde ise bu hizmetlerden sorumlu sosyal çalışmacı ve aile ile ilgili mesleki çalışmaları yürüten sosyal çalışmacıdan oluşan) iletilir.

İl Müdürlüklerince bir koruyucu aileye en çok 3 çocuk yerleştirilir. Çocukların kardeş olması durumunda çocuk sayısı sınırlandırılmaz. İl müdürlükleri ile yanına çocuk yerleştirilen koruyucu aile arasında sözleşme imzalanır ve çocuk aileye teslim edilir (Koruyucu Aile Yönetmeliği, R.G. 14.10.1983 T., 21728 S., m.12.).

C. Başvuranın Belli Şartlara Sahip Olması Gerekir

Koruyucu Ailenin Seçimi, ilgili yönetmeliğin 8. Maddesine göre yapılır. Buna göre koruyucu aile olmak istemi ile başvuru yapan kimsenin;

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı,

2. Türkiye’de sürekli ikamet eden, en az ilkokul mezunu,

3. 25-50 yaş arasındaki kişiler, evli iseler eşleriyle birlikte, koruyucu aile olmak üzere il müdürlüklerine başvurabilirler. Çocuğun velayet sorumluluğunu taşıyan kişiler, aynı çocuğun koruyucu ailesi olamazlar.

4. Akrabaların ya da belli bir süredir devam eden ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu ailelerin koruyucu aile olmak istemesi halinde, yapılacak sosyal inceleme sonucuna göre bunlardan yaş ve eğitim koşulu aranmayabilir. Koruyucu aile adayları ve çocuk arasında, ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulması ve birebir ilişki sağlanması esasları çerçevesinde, aday ailenin yaşı değerlendirilir.

5. Koruyucu aile olmak üzere İl Müdürlüklerine başvuran kişilere koruyucu aile hizmetinin esasları ve işleyişi ile koruyucu aileye yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilerek ilk görüşme yapılır. İlk görüşme formu doldurulur ve müracaatçının yazılı başvurusu alınarak yönetmeliğin belirlediği belgeler istenir (Yönetmelik, m. 1,2).

6. Adli sicil kaydının bulunmadığına ilişkin yazılı beyan,

7. Koruyucu aile olacak kişilerin çocuğun bakımını, psiko-sosyal gelişimini ve eğitimini etkileyecek ya da çocuğa zarar verecek düzeyde fiziksel engeli, ruhsal rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösterir rapor istenir. Sosyal çalışmacı, gerekli görmesi halinde kişinin sağlığına, devam eden hastalığına veya bağımlılığına ilişkin ayrıntılı rapor da isteyebilir.

Kişilerin evli olması halinde her iki eş için de aynı belgeler istenir.

Aile ile birlikte yaşayan kişilerin bulunması halinde, bu kişilerden de adli sicil kaydının bulunmadığına ilişkin yazılı beyan ve ruhsal rahatsızlığı ile bulaşıcı hastalığı bulunmadığına dair rapor istenir (Yönetmelik değişik fıkra: 31/07/2009 - 27305 S.R.G Yön\1.m.).

VIII. KORUYUCU AİLENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Koruyucu aile, aşağıdaki yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır;

a. Yanına yerleştirilen çocuğun öncelikle fiziksel ve psiko-sosyal gelişiminin sağlıklı olabilmesi için gerekli koşulları sağlamak,

b. Çocuğun yeteneklerinin ve becerisinin el verdiği ölçüde öncelikle eğitim ve öğretimi ya da meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermek,

c. Çocuğun varsa öz ailesi ve akrabaları ile uygun görülen şekil ve zamanda görüşmesini sağlamak,

d. Koruyucu aileye ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmalarını yürüten sosyal çalışmacılara gerekli koşulları hazırlamak,

e. Adres ve ikametgah değişikliklerini, bu değişiklik gerçekleşmeden önce İl Müdürlüğüne bildirmekle, yükümlüdür (Yönetmelik, m.13.).

f. Koruyucu aileden geri alınan çocuk öncelikle öz ailesi yanına, bunun mümkün veya uygun olmaması durumunda başka bir koruyucu aile yanına yerleştirilir. Uygun koruyucu aile bulunamaması halinde çocuk, yaş durumu dikkate alınarak bir kuruluştaki bakım altına alınır (Yönetmelik, m.17).

g. Koruyucu aile, yasa ve sözleşme ile hüküm altına alınan şekil ve şartlarda çocuğa bakmakla yükümlüdür. Koruyucu aile ve yanına yerleştirilen çocuk, görevli sosyal çalışmacı düzenli olarak izlenir. Ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik gerekli mesleki çalışmalar yapılır. Gerekirse, koruyucu aile statüsü iptal edilir (Yönetmelik, m.14,15, 16.).

Ancak, yukarıda belirtilen ve koruyucu aile statüsünün iptaline ilişkin hüküm, uygulamada, tartışmalara neden olmaktadır. Zira, bir sosyal çalışmacı görevlinin hazırlayacağı bir raporun her zaman objektif olmayabileceği ve bunun yerine en az üç kişiden oluşan bir sosyal çalışmacı ekibin vereceği karar ile koruyucu aile statüsünün iptal edilebilmesinin sağlanması için, yönetmelikte gereken değişiklik yapılması gerektiği, bu tür toplantılarda sürekli olarak, gündeme getirilmektedir.

Nitelikli ve teknik bir işleve yönelik "Koruyucu Aile" uygulaması ise hem böyle bir kurumsal bakım uygulamasının bir parçası olmalı ve bu bağlamda özellikle işleve yönelik belli bir eğitimden geçmiş ve belgelenmiş (ruhsatlandırılmış) "koruyucu aile" ler uygulamada daha çok "eğitmenlik" boyutu ile öne çıkartılmalıdır." Bu bağlamda özellikle 0-4 yaş gurubuna yönelik hemşirelik, çocuk gelişimi veya ana okulu eğitimi gibi konularda eğitim almış (emekli de) aile üyeleri veya suçla sürüklenen gençlere yönelik başta meslek okulu öğretmenleri, psikologlar, veya belli eğitimden geçmiş Rehber ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi almış (emekli de) kişilerin yer aldığı ailelerin "Eğitmen Aile" başlığı altında belli bir eğitimden sonra yer almaları sağlanabilir. Öngörülen "uzmanlaşmış koruyucu aile" yerine ise bu şekilde öngörülecek bu yöndeki aile üyelerinin eğitim durumu, becerileri, yetkinlikleri ve de işlevsellik "merhametin" de önünde değerlendirilebilir olabilmelidir. Uygulamaya böylece farklı bir boyutta getirilmelidir.

Ayrıca sık sık gündeme getirilen STK'ların uygulamada yer alması ve işlevleşmelerine yönelik yapılan öneriler için de bu çerçevede kamu ve medeni hukuk alanında yasal düzenlemeler yapılmalıdır."Hayırseverlik/yardımseverlik" özel alanda güvence altına alınırken hizmetin niteliği ve ulaşılabilirliğinin de hizmet alan açısından ayrıca güvence altına alınması gerektiği gibi, denetim altına da alınmalıdır ²⁴.

Çocuğun yurtdışına tatil için gitmesi halinde bile, İl müdürlüğünün teklifi ve Valinin onayının gerektiği hükmü de yönetmelikte yer almaktadır. Ancak, günümüz itibarıyla, bu bürokratik zorlamanın gereğinin bulunmadığı kanaatindeyiz.

IX. KORUMA ALTINA ALINANLARIN BAŞLICA SAĞLIK SORUNLARI VE SAĞLIK HİZMETLERİ

Türkiyede korunmaya muhtaç olup kurum bakımı altındaki çocukların % 7,6'sı özürdür. Bu çocukların % 97'sinin ise Kurum bakımı süresince önemli bir fiziksel hastalık geçirmediği belirtilmektedir. Sosyal servis görevlilerinden elde edilen verilere göre yuvalarda kalan çocukların % 61'i kurum bakımı sürecinde uyum sorunu ya da psikolojik sorun yaşamaktadırlar. Bunların en önemlisi % 20,3 ile "içe kapanıklık" tır ²⁵.

Eski Çocuk Esirgeme ve Sosyal Hizmetler Kurumu (yeni ÇHGM) raporuna göre, koruma altındaki çocukların % 60'ında gelişme geriliği vardır. Bunların; % 57'si dil, % 33'ü bilişsel, % 31'i kaba motor, % 10'u büyüme problemidir. Koruma altına gelişimsel problemleri ile alınan ve uzun süre orada kalan çocuklar, gelişimsel problemleri gözlemlendiği ve ancak bu sorunların ortaya çıkma nedenleri arasında kurum bakımına alınmadan önce yaşanan; çocukların ailelerinde yaşadıkları şiddet ve karışıklık, bağlanma problemleri ve kişilerarası ilişkilerde güvenmeme gibi travmatik deneyimlerin etkisinden de söz edilmektedir ²⁶. Ancak bu durum, ülkemize has bir durum değildir. Örneğin ABD' de yapılan bir araştırmada, koruma altındaki çocukların bağımsız yaşama yeteneklerini artırabilmek için eğitimleri zorunludur. Bu durumdaki şahıslar, başarılarını arttırmadıkları ve bu eksikleri nedeniyle, 18 yaşından sonra bu sistem dışında bağımsız yaşamaya hazır olmalarına engel olduğu ve kurumdan ayrılan kişilerin psikolojik ve sosyal yönden kurum dışında yaşayan akranlarına göre daha fazla risk taşıdıkları; ayrılanların çoğunun hapse girmek evsiz kalmak, kötü davranışların kurbanı olmak, erken gebelik ve ebeveynlik gibi önemli sorunlarla karşı karşıya geldikleri tespit edilmiştir ²⁷. Ancak bu sıkıntıların asgariye düşürülmesi mümkündür. Bunun için sosyal çalışmacılara büyük görev düştüğü muhakkaktır.

Çocuğun özellikle sağlığının gelişiminin izlenmesi, çocuğun diğer maddi ve manevi gelişimi konularında olduğu gibi, ÇHGM il müdürlüğü' ne bağlı sosyal çalışmacıya aittir. Bunun için, mutlaka bilgisayar verilerinden yararlanmalı ve kendi bilgi ve görgüsünün yeterli olmadığı durumlarda da, uzman kişilerin (örneğin çocuk psikologunun) yardımından faydalanması gerektiği tartışma dışıdır. Bu anlamda, koruma altına alınan çocukların ruhi ve bedensel gelişiminin takibinde sos-

²⁴ <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/> E.T. 12.09.2012.

²⁵ SHCEK Çocuk koruma sisteminin değerlendirilmesi nihai rapor 2007.

²⁶ Bkz. Rapor, s. 15 ve aynı konuda ÇETİN, s. 149.

²⁷ KOOLS, S., KENNEDDY, C (2003), "Foster child health and development; implications for primary care" Pediatric Nursing January-February, 29;1, 39-46 , ÇETİN, s.150.

yal çalışmacının çok büyük önemi vardır.

Koruyucu ailede bakılan çocukların sağlık harcamaları için 1/6/2006 tarihli ve 26200 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 31/5/2006 tarihinde kabul edilen ve 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri uygulanır (Yönetmelik, m.18. Değişik madde: 29/12/2006-26392 S.R.G. Yön/4.m.). Bu anlamda, devletin sunduğu hizmet de, yukarıda belirttiğimiz gibi, primsiz rejim ilkeleri çerçevesindedir ve çocuğun eski sağlığına kavuşması için bütün imkanlar seferber edilmek durumdadır.

X. KORUYUCU AİLELERE YAPILACAK ÖDEMELER

A. Koruyucu Ailelere Yapılacak Ödemeler İlişkin Esaslar

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmesine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere, çocuk başına her yıl Bütçe Kanunu ile tespit edilecek memur maaş katsayısının, en yüksek Devlet memuru gösterge rakamlarıyla çarpımı sonucu bulunacak miktarın, aşağıda gösterilen oran kadarı hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık net ödeme, Genel Müdürlükçe gönderilen ödenekten, koruyucu aile ve çocuğun takip edildiği İl Müdürlüğüne yapılır (Yönetmelik, m. 5, Değişik Madde: 29/12/2006-26392 S.R.G. Yön/5.m.).

YAŞ ORANLARI

- 0-6 yaş % 45'i
- 7-12 yaş % 50'si
- 13-18 yaş % 55'i
- 19+yaş % 60'i

Özürlü çocuklar için yapılacak ödemeler Genel Müdürlükçe belirlenen özür ve yaş durumuna göre yukarıda belirtilen rakamlar iki kat olarak uygulanır.

Bu kapsama giren ödemeler bütçe imkanları dahilinde yapılır.

B. Yapılacak Ödeme Şekli

Yukarıda belirtilen tutarlar her ayın birinci gününde peşin olarak ödenir. Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirildiği ay ile koruyucu aile ilişkisinin sona erdiği ayda bakım yapılan günler esas alınarak oranlı ödeme yapılır (Yönetmelik, m. 22,23.).

C. Çocuklar İçin Yapılacak Ödemeler

Koruyucu aile yanında bakılan çocuklar için koruyucu ailelere aşağıdaki ödemeler, yasa ve yönetmelikler çerçevesinde, tediye edilir;

1) Koruyucu aile yanında bakılıp okula giden çocuklara, her yıl bir defaya mahsus olmak üzere Eylül ayında okul masraflarının karşılanması amacıyla, Yönetmeliğe göre yapılacak ödemeler üç kat olarak uygulanır. Ayrıca, koruyucu aile yanındaki bütün çocuklara, yıllık giyim masraflarının da karşılanması için Şubat ve Ağustos ayları ödemeleri iki kat tutarında yapılır.

2) Koruyucu aile hizmeti kapsamındaki, okula devam eden ya da öğrenimini sürdürmemiş çocuklara, Kuruluş bakımındaki çocuklara verilen miktarlar üye-

rinden harçlık ödenir.

3) Tam gün öğrenim görüp de yemeklerini evde yeme olanağı bulamayan çocuklara, öğrenim süresince harçlıkları iki kat artırılarak ödenir.

4) Okulu ailenin bulunduğu yerden uzak olanlardan okul servisi ile okullarına gitmek zorunda olan çocukların okul servis ücretleri ile özürlü çocukların servis ücretleri, servis bulunmaması halinde gidiş gelişlerdeki ulaştırma giderleri karşılığı otobüs bilet ücretleri ödenir.

5) Koruyucu aileyi ve çocuğu izlemekle görevli sosyal çalışmacının rehberliğinde yapılacak başvurular üzerine, bir meslek edinmek üzere kamu ya da özel kuruluşlar tarafından açılan kurslara katılacakların kurs süresince kurs bedelleri, eğitim ve öğretimlerine ilişkin etüt, kurs, yaz okulu, harç, sınav ve kayıt ücretleri ödenir.

6) Başka illere öğrenim amacı ile gitmesi gereken çocukların ulaştırma giderleri ödenir.

Birinci fıkrada belirtilen tutarlar Genel Müdürlükçe gönderilen ödenekten, talepte bulunan koruyucu ailelere, çocuğun takip edildiği İl Müdürlüğünce ödenir. Bu kapsama giren ödemeler bütçe imkanları dahilinde yapılır (Yönetmelik, m. 24 - (Değişik madde: 29/12/2006-26392 S.R.G. Yön/6.m.)²⁸.

XI. KORUYUCU AİLE BAKIMININ SONA ERMESİ

Koruyucu aile statüsünün devam etmesinin sakıncalı olduğu saptanan durumlarda koruyucu aileyi izleyen sosyal çalışmacının hazırlayacağı sosyal inceleme raporu koruyucu aile komisyonuna iletilir. Komisyon kararı ile koruyucu aile statüsü iptal edilir.

Komisyonca koruyucu aile statüsü iptal edilen aileye bir daha çocuk verilmez. Koruyucu aileden geri alınan çocuk öncelikle öz ailesi yanına, bunun mümkün veya uygun olmaması durumunda başka bir koruyucu aile yanına yerleştirilir. Uygun koruyucu aile bulunamaması halinde çocuk, yaş durumu dikkate alınarak bir kuruluştaki bakım altına alınır (Yönetmelik, m. 16, 17).

Özet olarak koruyucu aile bakımının sona ermesini şu şekilde saymamız mümkündür.

- 1) Koruyucu ailenin statüsünün iptal edilmesi,
- 2) Koruyucu ailenin sözleşmeye aykırı davranması,
- 3) Çocuğun ölümü,
- 4) Çocuğun reşit olması (aksine Kurum ya da mahkeme kararı yok ise),
- 5) Çocuğun korunma kararının başka bir yargı kararı ile kaldırılması,
- 6) Çocuğun evlat edinilmesi (Uygulamada koruyucu aile, evlat edinmenin alt basamağı olarak uygulanmaktadır)²⁹.

²⁸ ÇHGM' den aldığımız şifahi bilgiye göre günümüz itibarıyla (2012 ağustos) itibarıyla, bir çocuğun ÇHGM'ne maliyeti 2.800.-TL. ile 3.300.-TL. arasında değişmektedir.

²⁹ Şenocak, s.204.

SONUÇ

Kanun veya yönetmeliklerde düzenleyici işlemlerdeki görevler ne kadar arttırılırsa arttırılsın, sonuçta vasıflı eleman ile söz konusu çocuklara ulaşabilme imkanı olduğu gerçeği de dikkate alınarak;

- Koruyucu aile müessesesi, uygulama olarak, bu topraklara yabancı bir kurum değildir.
- Daha hassas ve yetenekli kurum personelinin, sözü edilen işler için gerekli olduğu gerçeği ile, Kurumun bu alanda daha fazla efor sarfetmesi gerekir. Kurum gerektiğinde, kanunun verdiği yetkiyi kullanarak, dışarıdan hizmet satın almalıdır.

- Çocuk için koruma altına alınma kararının işleme alınmasından sona erinceye dek elektronik kayıt sisteminin düzgün tutulmalı ve bunun için DATABANK oluşturulmalıdır. Kurumdan çıkanların dahi kayıtlarının elektronik ve sanal ortama aktarılması (kişisel veriler ve bilgilere saygı gösterilmek ve yasal yasaklara uymak şartıyla) gerekir.

- Koruma altındaki çocuğun sorumlusu olan sosyal çalışmacıların yeteneklerini ve bilgilerini arttırmak ve onların yönlendirici kimlikleri ile ailelere de katkı sağlamasını ortaya koyacak bir çalışma yapmak gerekir.

- Koruyucu aileler, mutlaka belli bir eğitimden geçirilmelidir.

- Koruyucu aile sıfatı, bir sosyal hizmet uzmanının vereceği rapor ile değil, en az üç kişilik bir ekipten oluşan uzmanların vereceği rapor sonucunda iptal edilebilmelidir.

- Koruyucu ailelere, bu sıfatları devam ettiği müddetçe, vasilik sıfatı verilmelidir.

- Koruyucu ailelerin sayısının arttırılması için “kamu spotu” reklamlarından yararlanılması mümkün olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın vaaz ve hutbelerinden de yararlanılmalıdır.

- Koruyucu aile sisteminin başarılı olması için sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılmalı ancak bu örgütlerin de mutlaka güvenilir ve akredite olacak şekilde yapılandırılması için gayret sarf edilmelidir.